

Informacja o wynikach kontroli placówek wielkopowierzchniowych (supermarkety, hipermarkety) przeprowadzonych w 2003 r. i porównanie ich z wynikami kontroli z lat 2001- 2002

Realizując Program Działania Państwowej Inspekcji Pracy na rok 2003, dokonano oceny przestrzegania przepisów prawa pracy w 139 wielkopowierzchniowych placówkach handlu detalicznego należących do 27 sieci handlowych.

Skontrolowane placówki zatrudniały łącznie 35.765 pracowników, w tym 22.235 kobiet i 33 młodocianych.

Kontrole wykazały, że najczęściej stwierdzane nieprawidłowości dotyczyły:

- nie udzielania zaległych urlopów wypoczynkowych – 53% placówek
- nie prowadzenia - 3% lub nieprawidłowego prowadzenia ewidencji czasu pracy – 34%
- zatrudniania pracowników w warunkach przekroczenia dobowego – 12% i rocznego limitu godzin nadliczbowych – 12%
- nie wypłacania lub zaniżania wynagrodzenia i innych świadczeń ze stosunku pracy, w tym m.in.:
  - za godziny nadliczbowe – 17%
  - ekwiwalentu za urlop – 25%
  - nieterminowe wypłacanie wynagrodzenia – 11%
  - za pracę w porze nocnej – 6%
- nieprawidłowego prowadzenia akt osobowych – 23%
- niewłaściwej organizacji składowania i magazynowania towarów – 51%
- niewłaściwej eksploatacji urządzeń i instalacji energetycznych, braku określenia uprawnień i kompetencji pracowników do obsługi tych instalacji i urządzeń – 30%
- nieprawidłowości w zakresie wentylacji, oświetlenia, ogrzewania – 37%
- nieprawidłowej organizacji i wyposażeniu pomieszczeń higienicznosanitarnych – 37%
- niezgodnej z przepisami organizacji transportu wewnętrznego – 65%

Do często spotykanych uchybień należą też nieprawidłowości w zakresie źródeł zakładowego prawa pracy, a w szczególności nie dostosowanie zapisów dotyczących systemów i rozkładów czasu pracy do znowelizowanych przepisów Kodeksu pracy wprowadzających pięciodniowy tydzień pracy.

W wyniku kontroli ujawniono łącznie 278 wykroczeń, najwięcej z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

W związku ze stwierdzonymi wykroczeniami inspektorzy pracy skierowali 11 wniosków o ukaranie do sądów oraz 146 osób ukarali grzywną nałożoną w drodze mandatu karnego na kwotę 42.350 zł. Spośród prowadzonych przez sądy spraw, 4 zostały rozstrzygnięte przez orzeczenia kary grzywny w łącznej wysokości 8.000 zł.

Porównanie 2003 z latami 2001-2002

W trakcie prowadzonych w 2003 r. kontroli inspektorzy pracy ocenili stopień i zmiany w przestrzeganiu przepisów prawa pracy w stosunku do lat 2001 – 2002. Jako kryteria przyjmowano stopień realizacji środków prawnych, natężenie i ciężar gatunkowy stwierdzonych w 2003 r. nieprawidłowości. Ocena taka została dokonana w **123 hiper- i supermarketach** (w tym 5, w których na skutek przejęcia przez inne sieci lub zmian organizacyjnych niemożliwe było dokonanie rekontroli, w tych przypadkach porównano stan przestrzegania przepisów w placówce przed i po zmianach).

Inspektorzy pracy ocenili, że w 91 placówkach (74% spośród ocenianych) nastąpiła poprawa w zakresie przestrzegania przepisów prawa pracy, **w 8 placówkach (6,5%) pogorszenie**, zaś **w 24 (19,5%) stan ten nie uległ znaczącym zmianom**, przy czym w większości przypadków jest on zadawalający.

Poprawę lub utrzymywanie się stanu zgodnego z prawem stwierdzono w szczególności w zakresie realizacji uprawnień urlopowych, prawidłowości prowadzenia akt osobowych i ewidencji czasu pracy.

W przypadkach gdy liczba pracodawców nie przestrzegających przepisów utrzymywała się na ubiegłorocznym poziomie, inspektorzy obserwowali mniejsze nasilenie nieprawidłowości (dotyczyły one mniejszej liczby pracowników).

Nawet obserwowana w roku ubiegłym tendencja do nieprzestrzegania przepisów o czasie pracy uległa odwróceniu i zanotowano znaczącą poprawę w tym zakresie. Nadal jednak stwierdzane naruszenia spowodowane są w głównej mierze niewystarczającym poziomem zatrudnienia i złą organizacją pracy, co nasila się szczególnie w okresach przedświątecznych.

Niepokój budzi zwiększona w stosunku do roku ubiegłego kwota świadczeń niewypłaconych bądź zaniżonych. Wobec znacznie mniejszego odsetka pracodawców nie przestrzegających przepisów w tym zakresie, świadczy ona o nasileniu nieprawidłowości w mniejszej liczbie placówek. **Odsetek pracowników, którzy nie otrzymali świadczeń, jest jednak znacznie niższy niż w 2002 r. (25%) i wynosi 16%.**

Stwierdzone nieprawidłowości od lat dotyczą tych samych obszarów: czasu pracy, wypłaty wynagrodzeń i świadczeń ze stosunku pracy. Tendencja ta nie odbiega jednak od stwierdzanej w mniejszych placówkach handlowych oraz u pracodawców z innych branż.

W porównaniu z wynikami kontroli z lat 2001-2002, nastąpiła wyraźna poprawa w przestrzeganiu przepisów i zasad bhp w supermarketach, zwłaszcza dostosowaniu obiektów i pomieszczeń pracy do obowiązujących wymogów, w wyposażeniu pomieszczeń higienicznosanitarnych, w eksploatacji urządzeń i instalacji energetycznych czy w wyposażeniu pracowników w środki ochrony indywidualnej. Ujawnione w 2003 r. nieprawidłowości miały w większości charakter zaniedbań organizacyjnych, rzadziej niespełnienia wymogów technicznych. Na uwagę zasługuje zdecydowany spadek odsetka placówek, w których stwierdzono braki w ocenie ryzyka zawodowego na niektórych stanowiskach pracy (z 38% w 2001 r. do 7% w 2003 r.).

W czasie prowadzonych kontroli inspektorzy pracy sprawdzili wykonanie środków prawnych wydanych w latach 2000 – 2002 oraz ocenili efektywność ich realizacji.

Znacząca większość wydanych środków prawnych została wykonana. Zrealizowano 95% decyzji i 90% wniosków wystąpień wydanych w 2001 r., 96% decyzji i 92% wniosków wydanych w 2002 r. oraz 81% decyzji i 73% wniosków wydanych w 2003 r.

Głównymi przyczynami niewykonania decyzji i wniosków w wyznaczonym terminie były zaniedbania pracodawców i zmiany kadrowe na stanowiskach kierowniczych. Należy przy tym zaznaczyć, że z obserwacji inspektorów pracy wynika, iż działania profilaktyczne i naprawcze podejmowane są przez pracodawców szczególnie w sferze, gdzie grożą im dodatkowe restrykcje w postaci np. zwiększenia składki ubezpieczeniowej ze strony ubezpieczycieli obiektów, w których zlokalizowane są placówki handlowe.

Na skutek podjętych w latach 2001 – 2003 działań 14.685 pracowników otrzymało należne im świadczenia ze stosunku pracy w kwocie blisko 2 milionów zł.

Najczęstsze przyczyny stwierdzonych przez inspektorów pracy uchybień:

- niewłaściwa organizacja pracy oraz utrzymywanie minimalnego poziomu zatrudnienia
- brak znajomości przepisów prawa pracy przez kadrę kierowniczą i służby kadrowo – księgowo (o czym świadczy przyjęcie błędnych metod obliczeń stawek godzinowych, ekwiwalentów i wynagrodzeń za urlop wypoczynkowy)
- duża rotacja na stanowiskach osób zarządzających
- brak właściwego przeszkolenia z zakresu bhp, w tym osób na stanowiskach kierowniczych i pracodawców, brak znajomości zagrożeń występujących na stanowiskach pracy oraz nie dokonywanie oceny ryzyka zawodowego
- uznawanie za priorytetowe spraw handlowych i odkładanie na okres późniejszy potrzeby inwestowania w poprawę warunków pracy przez pracodawców

Pracodawcy nie dostrzegają tych przyczyn i jako jedyną wskazują trudności finansowe.

Podsumowanie

Stan przestrzegania przepisów prawa pracy w kontrolowanych przez inspekcje pracy super i hipermarketach uległ w ostatnich 3 latach zdecydowanej poprawie. Obserwuje się mniejszą liczbę placówek, w których stwierdzane są nieprawidłowości, ich mniejsze nasilenie. Skala stwierdzonych w ostatnim roku nieprawidłowości w zakresie przestrzegania przepisów i zasad bhp była mniejsza, a nieprawidłowości miały głównie charakter zaniedbań organizacyjnych i nie stwarzały bezpośredniego zagrożenia dla pracowników. **Na poprawę stanu przestrzegania przepisów i zasad bhp wpływ miały także działania pracodawców zmierzające do minimalizacji ryzyka zawodowego, do oceny którego zostali oni zobowiązani przez inspektorów pracy po pierwszych kontrolach.** Poprawa ta wpłynęła na obniżenie zagrożeń wypadkowych, o czym świadczy spadek w 2002 r. wskaźnika częstotliwości wypadków przy pracy w kontrolowanych supermarketach.